

CẦU SÔNG BÉ - CHỨNG TÍCH CÁCH MẠNG BI HÙNG CỦA NHÂN DÂN BÌNH DƯƠNG.

Phan Thanh Dân ⁽¹⁾

Từ Sài Gòn, theo Tỉnh lộ 741 xuôi về hướng đông bắc tỉnh Bình Dương (đường đi Bình Phước và các tỉnh Tây Nguyên), đoạn qua huyện Phú Giáo có một cây cầu bị gãy đôi nằm song song với cầu Phước Hòa, đó là cầu Sông Bé.

Cầu Sông Bé

Cầu Sông Bé nối liền 2 xã Phước Hòa và xã Vĩnh Hòa, huyện Phú Giáo, tỉnh Bình Dương.

Cây cầu gãy cùng tên với dòng Sông Bé đỏ phù sa cứ lặng lẽ sông 36 năm với một nhịp gãy để giữ mãi cho những thế hệ sau này tâm điểm của câu chuyện dựng nước và giữ nước. Lịch sử của cây cầu Sông Bé không chỉ là lịch sử của riêng nó mà đó là lịch sử của cả Phú Giáo và Bình Dương.

Trong thời kỳ chống Pháp, phong trào đấu tranh của công nhân cao su nơi đây rất mạnh mẽ. lúc đầu chỉ là những cuộc đấu tranh tự phát của một nhóm nhỏ công nhân đòi cải thiện mức sống. Nhưng sau năm 1930, phong trào được Đảng Cộng Sản Đông Dương tổ chức, những đòi hỏi chính trị đã xuất hiện, hơn 5.000 công nhân liên kết lại, đòi độc lập dân tộc,¹ thực dân Pháp đàn áp dã man, nhiều cuộc

(1) Ban quản lý Di tích và Danh thắng tỉnh Bình Dương

biểu tình bị dồn trong biển máu. Nhà tù mọc lên bên rừng cao su. Cầu Sông Bé đã có lúc thành đoạn đầu đài, những nhịp bê tông hóa cọc xử bắn. Dòng Sông Bé đã có ngày là huyết mộ sâu của những người theo cách mạng.

Cao trào cách mạng 1945, cờ đỏ sao vàng đã phấp phật bay trên cầu Sông Bé. Ngày 23 tháng 9 năm 1945, nhân dân Nam Bộ đã bắt đầu cuộc kháng chiến 9 năm chống thực dân Pháp, đất này với cây cầu Sông Bé đã trở thành vùng đệm giữa chiến khu Đ và phần đất Đông Nam bộ còn lại mà giặc Pháp mới tái chiếm. Đơn vị của chiến binh thi sĩ Huỳnh Văn Nghệ gồm 4 phân đội đã bắt đầu phát triển lực lượng xây dựng căn cứ, công binh xưởng thực hiện diệt ác trừ gian tổ chức nhiều trận đánh lẻ tiêu hao sinh lực địch. Cầu Sông Bé trở thành cửa ngõ chiến khu Đ. Từ cửa ngõ anh hùng này, từ những ngày đầu kháng chiến, câu thơ bất hủ của người thi sĩ chiến binh Huỳnh Văn Nghệ đã tới với cả nước như một lời cam kết:

“Tù độ mang gươm đi mở cõi

Trời Nam thương nhớ đất Thăng Long”.

Dấu tích thuở mang gươm ấy như vẫn còn đây - trên Cầu Sông Bé và dưới kia, nước dòng sông Bé vẫn chảy âm thầm, cản cù giữa hai bờ xóm thôn.

Cầu Sông Bé là cây cầu mang đầy chiến tích bi hùng của thời chiến tranh tàn khốc. Trong thời Mỹ - Ngụy, cầu Sông Bé nối liền hai tỉnh Bình Dương và Phước Thành. Đây là tuyến giao thông huyết mạch của Ngụy quyền Sài Gòn . Phải mất một đội cảm tử hy sinh ta mới cắt đứt được con đường vận chuyển vũ khí và hàng hóa từ Sài Gòn lên Phước Thành do tỉnh trưởng Nguyễn Minh Mẫn cầm quân.

Và cũng chính nơi đây, bọn ác ôn dưới trướng Tỉnh trưởng Nguyễn Minh Mẫn dùng làm nơi xử bắn các đồng chí đồng bào hoạt động cách mạng. Chúng lôi những người có tham gia cách mạng hoặc bị tình nghi tham gia cách mạng tới đây bắn chết rồi đẩy xác xuống sông.

Hình thức tra tấn của bọn Mỹ - Ngụy rất dã man. Chúng cho bắt những người chúng nghi ngờ theo cách mạng xét hỏi, nếu ai không khai, chúng liền bỏ vào bao tải, cột miệng bao lại đập xuống sông, sau đó vớt lên tra hỏi tiếp, Cứ như thế chúng làm đi làm lại cho tới khi nào chịu khai ra mới thôi, có những người chúng bỏ xuống sông cho đến lúc chết trôi mất xác.

Theo Thiếu tướng Nguyễn Văn Phê – nguyên Tiểu đoàn trưởng Tiểu đoàn 1 – Trung đoàn 4, nguyên chỉ huy trưởng – Bộ CHQS tỉnh Sông Bé cho biết: *“Sông Bé nhưng thực chất không phải là bé, nó có truyền thống cách mạng từ lâu đời, thời chống Pháp, kể cả thời chống Mỹ, nó đi vào lịch sử của tỉnh Sông Bé cũ, nay là Bình Dương, cho nên nó vừa oai hùng, vừa đứng vững truyền thống cách mạng. Cho nên dù mưa to, gió lớn nó vẫn đứng vững. Đồng thời, nó đem lại nguồn sống*

cho nhân dân khu vực Phú Giáo từ trước tới nay. Hai bên đất đai rất màu mỡ, nó tạo nên nguồn sản xuất lương thực vừa phục vụ cho bộ đội đánh giặc, vừa nuôi sống đồng bào”.

“Khi quân giải phóng đánh diệt lính của tên thiếu tá Nguyễn Minh Mẫn – tỉnh đội trưởng Phước Thành bao nhiêu thì chúng dùng danh sách tù nhân chính trị và đồng bào ta, chúng cầm cây viết từ trên chúng gạt xuống đến mấy chục người thì chúng đem đến cầu Sông Bé và bắn tại đây. Những tội ác đó tất cả nhân dân ở vùng Phú Giáo và Phước Thành cũ đều biết, nhiều đồng bào đã xuôi dòng sông này để vớt xác những anh em cán bộ chiến sĩ của mình bị chúng bắn đem lên chôn cất...”.

Do đây là tuyến giao thông huyết mạch của Ngụy quyền Sài Gòn nên cầu Sông Bé có tính chất rất quan trọng. Chính vì vậy, Mỹ - Ngụy đã cho quân chốt chặn, kiểm tra liên tục ở hai bên đầu cầu. Trước kia, hai bên đầu cầu có nhiều tháp canh, hệ thống hầm hào, chúng cho gài mìn giáp vòng xung quanh cầu, do đó hai bên đầu cầu đều có bãi mìn.

Tháng 4 năm 1975, cùng với thị xã Thủ Dầu Một, uy thế của cách mạng và cuộc tiến quân thần tốc của các binh đoàn chủ lực đã tạo những điều kiện thuận lợi cho Đảng bộ, quân dân các huyện nam Bến Cát, Phú Giáo, Lái Thiêu, Dĩ An, đẩy mạnh cuộc tiến công và nổi dậy giải phóng địa phương. Trong đêm 27 rạng sáng ngày 28 tháng 4, lực lượng vũ trang huyện Phú Giáo đã diệt địch và bứt rút toàn bộ đồn bót trên hai xã Bình Mỹ và Bình Cơ dọc trục lộ 16, mở đường cho hai cánh của Quân đoàn 1 đánh qua phía tây (nam Bến Cát) xuống Dĩ An, Lái Thiêu.

Để bảo vệ tuyến đường 14, Huyện đội Phú Giáo đã cử một tổ đặc công điều nghiên bọn địch giữ cầu Sông Bé, chuẩn bị tiến công đánh chiếm, nhưng tổ đặc công không may đập phải mìn địch gài, cả 4 cán bộ, chiến sĩ đều hy sinh ngay trước ngày chiến thắng: Chiều ngày 20 tháng 4 năm 1975, một số sĩ quan đặc công được Huyện đội dẫn đến gặp lực lượng xã, nhờ anh em dẫn đường để trinh sát cầu Sông Bé. Đêm đó, đồng chí Ba Trung cùng các chiến sĩ đặc công bò vào cầu Sông Bé xem xét tình hình. Sau đó đến báo cáo riêng cho bí thư biết là hướng tiến công này có xe tăng, pháo binh phối hợp, nhưng cầu yếu quá, không biết giải quyết ra sao. Gần sáng, các sĩ quan đặc công lại lên đường điều nghiên trận địa theo kế hoạch, tiếc thay, cả 4 anh em đều vướng mìn nổ hy sinh. Nhân dân xã Phước Hòa tấn liệt, chôn cất 4 anh ở gần khu vực cầu (sau này đã bàn giao hài cốt lại cho đơn vị).

Ngày 29 – 4 – 1975, địch ở chi khu Phú Giáo (Phước Vĩnh) rút qua cầu Sông Bé (Phước Hòa) để chạy về Lai Khê, bị bộ đội và du kích Phú Giáo chặn đánh diệt 30 tên. 9 giờ sáng ngày 29 – 4 – 1975, Khu, trung đội trưởng biệt kích chi khu

Phước Vĩnh cùng 4 tên lính khác đã phá sập cầu Vàm Giá. Nghe tin cầu Vàm Giá bị phá sập để chặn đường truy đuổi của quân Giải phóng và cản đường không cho xe tăng của ta qua, số lính còn lại cực kỳ hoảng loạn, chúng chen lấn, giành nhau rút chạy hết xuống cầu Sông Bé. Chiều ngày 29/4/1975, quân địch tràn về Phước Hòa để tìm đường rút chạy. Để tránh bị truy kích, tên chỉ huy trung đội biệt kích ngụy tại Phước Vĩnh đã cho đặt mìn phá hủy cầu Sông Bé. Đến 13 giờ, lực lượng vũ trang huyện, phối hợp với lực lượng mật, lộ của Phước Vĩnh đánh chiếm chỉ khu quân sự Phước Vĩnh, diệt bớt Phước Hòa; chi bộ xã Tân Bình tổ chức du kích chủ động đón lõng, chặn đánh bọn địch rút chạy từ Phước Vĩnh về và kết hợp, vận động quần chúng nổi dậy phá ấp chiến lược, phá trụ sở tề ngụy, gọi hàng binh lính và truy lùng bọn ác ôn ngoan cố, bắt hơn 200 tên, thu hơn 200 súng các loại. Trưa ngày 30/4, huyện Phú Giáo đã hoàn toàn được giải phóng.

Năm 2011, để ghi lại tội ác của thực dân Pháp và đế quốc Mỹ đối với nhân dân ta trong chiến tranh, Huyện ủy, Ủy ban nhân dân huyện Phú Giáo đã cho xây dựng khu vực bia tưởng niệm tù chính trị Phước Thành bị địch sát hại giai đoạn 1959 - 1961 rộng khoảng gần 100m² tại đầu cầu phía ấp Bưng Riền, xã Vĩnh Hòa – Nơi lính Ngụy tra tấn những chiến sĩ cách mạng và những người mà chúng nghi ngờ theo cách mạng.

Bia tưởng niệm tù chính trị Phước Thành bị địch sát hại giai đoạn 1959 -1961

Hiện nay, trên cây cầu gãy này, Đảng bộ huyện Phú giáo dùng làm nơi để giáo dục truyền thống cách mạng cho thế hệ trẻ, dùng làm nơi để kết nạp Đảng viên mới. Lời thề của người Đảng viên trẻ ở nơi núi cao sông dài này để hòa nhịp với lời Tổ quốc kính yêu. Bên cạnh đó còn có một số hoạt động văn hóa ý nghĩa khác.

Cầu Sông Bé là minh chứng rất rõ nét của chiến tranh. Theo những nhân chứng ở đây thì cầu được xây dựng từ thời Pháp bắt đầu thành lập những đồn điền cao su đầu tiên tại vùng Phú Giáo này (khoảng sau năm 1925 – khi thành lập Sở cao su Phước Hòa) cho đến nay cũng đã gần 100 năm. Đây là nơi địch tra tấn, xử bắn đồng bào, chiến sĩ cách mạng của ta, mang đậm tội ác của bọn đế quốc, thực dân. Qua đó cho ta thấy tinh thần nồng nàn yêu nước của nhân dân Bình Dương nói riêng và cả nước nói chung, thể hiện tinh thần *“thà chết vinh còn hơn sống nhục”*.

Cầu Sông Bé không chỉ thể hiện giá trị lịch sử của riêng nó mà còn tiêu biểu cho một vùng đất, một thời kỳ đấu tranh cách mạng oanh liệt của quân và dân nơi đây. Cầu Sông Bé được thực dân Pháp xây với mục đích khai thác thuộc địa của chúng. Nhưng cũng chính nơi đây bọn đế quốc Mỹ và chính quyền Ngụy buộc phải đánh sập để rút chạy, tránh sự truy đuổi của quân ta, đánh dấu cho sự thất bại hoàn toàn của bọn đế quốc, thực dân và chính quyền bù nhìn trên đất nước ta.

Trải qua gần 100 năm từ ngày xây dựng cho đến nay, và đã bị bỏ hoang phế hơn 35 năm nay, nhưng cây cầu vẫn đứng vững cùng với thời gian. Ngoài nhịp giữa đã bị đánh sập năm 1975, các phần còn lại của cầu Sông Bé vẫn còn khá nguyên vẹn và chắc chắn.

Với những giá trị lịch sử truyền thống vô cùng to lớn, Cầu Sông Bé vinh dự được Ủy ban nhân dân tỉnh Bình Dương xếp hạng Di tích lịch sử - văn hóa cấp tỉnh tại quyết định số 1778/QĐ-UBND ngày 03 tháng 7 năm 2012.

Ông Nguyễn Phú Yên – Phó giám đốc Sở VH – TT – DL Bình Dương trao bằng công nhận di tích cấp tỉnh Cầu Sông Bé cho lãnh đạo UBND huyện Phú Giáo

Lãnh đạo huyện Phú Giáo chụp ảnh lưu niệm cùng những nhân chứng lịch sử, những cựu tù chính trị Phước Thành tại lễ đón nhận danh hiệu di tích lịch sử - văn hóa Cầu Sông Bè.

Tài Liệu tham khảo:

1. Ban chấp hành Đảng bộ tỉnh Bình Dương, Lịch sử Đảng bộ tỉnh Bình Dương (1930 – 1975). NXB chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2003.
2. Ban chấp hành Đảng bộ huyện Phú Giáo, Lịch sử Đảng bộ huyện Phú Giáo (1930 – 2005). NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2010.
3. Ban chấp hành Đảng bộ xã Phước Hòa, Lịch sử truyền thống Đảng Bộ và nhân dân xã Phước Hòa anh hùng (1930 – 2010), Bình Dương – 2011.
4. Ban tổ chức lễ kỷ niệm 50 năm chiến thắng Phước Thành, phim tài liệu “Dòng sông và cây cầu gãy” Đài truyền hình Việt Nam – VTV9, sản xuất năm 2011.
5. Tư liệu điền dã.